

# Eğitim Teknolojisi

*kuram ve uygulama*

Yaz 2018

Cilt 8

Sayı 2

Summer 2018

Volume 8

Issue 2

## Educational Technology

*theory and practice*

ISSN: 2147-1908

Cilt 8, Sayı 2, Yaz 2018  
Volume 8, Issue 2, Summer 2018

Genel Yayın Editörü / Editor-in-Chief: **Dr. Halil İbrahim YALIN**  
Editör / Editor: **Dr. Tolga GÜYER**

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Publisher Editor: **Dr. Tolga GÜYER**  
Redaksiyon / Redaction: **Mertcan ÜNAL, Dr. Burcu BERİKAN, Figen DEMİREL UZUN, Akça Okan YÜKSEL**  
Dizgi / Typographic: **Dr. Tolga GÜYER**  
Kapak ve Sayfa Tasarımı / Cover and Page Design: **Dr. Bilal ATASOY**  
İletişim / Contact Person: **Dr. Tolga GÜYER**

Dizinlenmektedir / Indexed in: **ULAKBİM Sosyal ve Beşerî Bilimler Veritabanı (TR-Dizin), Türk Eğitim İndeksi, Sosyal Bilimler Atıf Dizini**

ETKU Dergisi **2011 yılından itibaren yılda iki defa** düzenli olarak yayınlanmaktadır.  
Educational Technology Theory and Practice Journal is published regularly **twice a year since 2011.**

### Editör Kurulu / Editorial Board\*

Dr. Abdullah Kuzu  
Dr. Ana Paula Correia  
Dr. Aytekin İşman  
Dr. Buket Akkoyunlu  
Dr. Cem Çuhadar  
Dr. Deniz Deryakulu

Dr. Deepak Subramony  
Dr. Feza Orhan  
Dr. H. Ferhan Odabaşı  
Dr. Hafize Keser  
Dr. Halil İbrahim Yalin  
Dr. Hyo-Jeong So

Dr. Kyong Jee(Kj) Kim  
Dr. M. Yaşar Özden  
Dr. Mehmet Gürol  
Dr. Özcan Erkan Akgün  
Dr. S. Sadi Seferoğlu  
Dr. Sandie Waters

Dr. Servet Bayram  
Dr. Şirin Karadeniz  
Dr. Tolga Güyer  
Dr. Trena Paulus  
Dr. Yavuz Akpınar  
Dr. Yun-Jo An

\* Liste isme göre alfabetik olarak oluşturulmuştur. / List is created in alphabetical order

### Hakem Kurulu / Reviewers\*

Dr. Abdullah Kuzu  
Dr. Adile Aşkim Kurt  
Dr. Agah Tuğrul Korucu  
Dr. Arif Altun  
Dr. Aslıhan İstanbullu  
Dr. Aslıhan Kocaman Karoğlu  
Dr. Ayça Çebi  
Dr. Ayfer Alper  
Dr. Aynur Kolburan Geçer  
Dr. Ayşegül Bakar Çörez  
Dr. Bahar Baran  
Dr. Barış Sezer  
Dr. Berrin Doğusoy  
Dr. Betül Özyayın  
Dr. Bilal Atasoy  
Dr. Burcu Berikan  
Dr. Çelebi Uluyol  
Dr. Demet Somuncuoğlu Özerbaş  
Dr. Deniz Atal Köysüren  
Dr. Deniz Mertkan Gezgin  
Dr. Ebru Kılıç Çakmak  
Dr. Ebru Solmaz  
Dr. Ekmel Çetin  
Dr. Emin İbili  
Dr. Emine Aruğaslan  
Dr. Emine Cabi  
Dr. Emine Şendurur  
Dr. Engin Kurşun  
Dr. Erinç Karataş  
Dr. Erhan Güneş  
Dr. Erkan Çalişkan  
Dr. Erkan Tekinarslan  
Dr. Erman Yükseltürk

Dr. Erol Özçelik  
Dr. Ertuğrul Usta  
Dr. Esmâ Aybike Bayır  
Dr. Esra Yecan  
Dr. Fatma Bayrak  
Dr. Fatma Keskinçelik  
Dr. Fezile Özdamlı  
Dr. Filiz Kalelioğlu  
Dr. Filiz Kuşkaya Mumcu  
Dr. Funda Erdoğan  
Dr. Gizem Karaoğlan Yılmaz  
Dr. Gökçe Becit İşçitürk  
Dr. Gökhan Akçapınar  
Dr. Gökhan Dağhan  
Dr. Gülfidan Can  
Dr. H. Ferhan Odabaşı  
Dr. Hafize Keser  
Dr. Halil Ersoy  
Dr. Halil İbrahim Akyüz  
Dr. Halil İbrahim Yalin  
Dr. Halil Yurdugül  
Dr. Hanife Çivril  
Dr. Hasan Çakır  
Dr. Hasan Karal  
Dr. Hatice Durak  
Dr. Hatice Sancar Tokmak  
Dr. Hüseyin Bicen  
Dr. Hüseyin Çakır  
Dr. Hüseyin Özçınar  
Dr. Hüseyin Uzunboylu  
Dr. Işıl Kabakçı Yurdakul  
Dr. İbrahim Arpacı  
Dr. İlknur Resioğlu

Dr. Kerem Kılıçer  
Dr. Kevser Hava  
Dr. M. Emre Sezgin  
Dr. M. Fikret Gelibolu  
Dr. Mehmet Akif Ocak  
Dr. Mehmet Barış Horzum  
Dr. Mehmet Kokoç  
Dr. Mehmet Üçgül  
Dr. Melih Engin  
Dr. Meltem Kurtoğlu  
Dr. Muhittin Şahin  
Dr. Mukaddes Erdem  
Dr. Murat Akçayır  
Dr. Mustafa Saritepeci  
Dr. Mustafa Serkan Günbatar  
Dr. Mustafa Yağcı  
Dr. Mutlu Tahsin Üstündağ  
Dr. Müge Adnan  
Dr. Nadire Çavuş  
Dr. Necmi Eşgi  
Dr. Nezh Önal  
Dr. Nuray Gedik  
Dr. Nurettin Şimşek  
Dr. Onur Dönmez  
Dr. Ömer Faruk İslim  
Dr. Ömer Faruk Ursavaş  
Dr. Ömür Akdemir  
Dr. Özcan Erkan Akgün  
Dr. Özden Şahin İzmirlil  
Dr. Özlem Baydaş  
Dr. Özlem Çakır  
Dr. Ramazan Yılmaz  
Dr. Recep Çakır

Dr. Salih Bardakçı  
Dr. Sami Acar  
Dr. Sami Şahin  
Dr. Selay Arkün Kocadere  
Dr. Selçuk Karaman  
Dr. Selçuk Özdemir  
Dr. Serap Yetik  
Dr. Serçin Karataş  
Dr. Serdar Çiftçi  
Dr. Serkan Şendağ  
Dr. Serkan Yıldırım  
Dr. Serpil Yalçınalp  
Dr. Sibel Somyürek  
Dr. Soner Yıldırım  
Dr. Şafak Bayır  
Dr. Şahin Gökçearslan  
Dr. Şeyhmus Aydoğdu  
Dr. Tarık Kışla  
Dr. Tayfun Tanyeri  
Dr. Turgay Alakurt  
Dr. Tolga Güyer  
Dr. Türkan Karakuş  
Dr. Uğur Başarmak  
Dr. Ümmühan Avcı Yücel  
Dr. Ünal Çakıroğlu  
Dr. Veynel Demirer  
Dr. Vildan Çevik  
Dr. Yalın Kılıç Türel  
Dr. Yasemin Demirarslan Çevik  
Dr. Yasemin Gülbahar  
Dr. Yasemin Koçak Usluel  
Dr. Yavuz Akbulut  
Dr. Yusuf Ziya Olpak  
Dr. Yüksel Göktaş

\* Liste isme göre alfabetik olarak oluşturulmuştur. / List is created in alphabetical order.

### İletişim Bilgileri / Contact Information

İnternet Adresi / Web: <http://dergipark.gov.tr/etku>  
E-Posta / E-Mail: [tguyer@gmail.com](mailto:tguyer@gmail.com)  
Telefon / Phone: +90 (312) 202 17 38

Adres / Adress: Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, 06500 Teknikokullar - Ankara / Türkiye

## KİTAP İNCELEMESİ / BOOK REVIEW

### *Bilgi*

Editör: H. Ferhan ODABAŞI  
Yayınevi: Pegem Akademi  
Basım Yılı: 2017  
ISBN: 978-605-318-778-3

## “DİJİTAL YAŞAMDA ÇOCUK” KİTABI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Salih BARDAKCI<sup>1</sup>

### Giriş

Bilgi çağı, yenilikleri ve anlayışlarıyla durdurulamaz bir hız ve biçimde yaşamlarımıza sızmakta; bu süreçte gündelik alışkanlıklarımızdan iş yapma biçimlerimize, dilimizden kültürel kalıplarımıza pek çok yaşam unsuru köklü biçimde başkalaşmakta, yeniden tanımlanmakta ve anlam bulmaktadır. Dönüşümün ekonomik ve toplumsal doğurguları, eğitim olgusu ve ilişkili kavramlara yüklenen değer ve anlamları da derinden etkilemekte; öğrenci merkezli öğrenme anlayışı, 21. yüzyıl becerileri ve bilgi çağı öğrenci profili gibi bir dizi yeni kavramı genelde eğitim bilimcilerin özelde biz eğitim teknologlarının karşısına getirmektedir.

20. yüzyılın başlarından beri, eğitim sistemindeki değişimlerin temeline iki başat dinamik olarak yeni çağın endüstriyel gerekleri ve öğrenme psikolojisi alanındaki gelişmeler oturtulmakta; nasıl öğrendiğimize ilişkin güncel yaklaşımlarla geleceğin ekonomik ve toplumsal gereksinimlerine çözüm üretilmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte, bilgi çağı çocukluk olgusunu sosyokültürel manada önemli biçimde değiştirmektedir. Belki de yeni eğitim anlayışı ve kavramlarının çocuk ve çocuklukta meydana gelen bu değişimi daha yakından tanınması ve anlaması, uygulamada da yeni çağın çocuğunu daha iyi “yakalaması”nın temel bir yoludur. Bu yazıda, bu bakışla, Türk eğitimbilim alanyazınında önemli bir boşluğu giderdiği düşünülen “*Dijital Yaşamda Çocuk*” adlı kitap incelenmeye çalışılmaktadır.

İnceleme sürecinde karşılaşılan iki temel güçlük; çocuk-dijital dünya ilişkisinin güncel uçlarından eğitim sisteminin felsefi köklerine değin uzanan bu kitabı kapsam ve derinliğini koruyarak değerlendirmek olmuştur. Yine bu noktada yanlılıktan kaçınabilmek, bununla birlikte kişisel değerlendirmeleri de açıkça ifade etmek önemli iki ölçüt olarak gözetilmiştir. Bu doğrultuda tüm bölümlere ilişkin izlenimler kısaca betimlenmeye çalışılmış, sonrasında genel bir değerlendirmeye yer verilmiştir. Okuyucunun metnin uzunluğunu bu hassasiyetler çerçevesinde değerlendireceği düşünülmektedir.

<sup>1</sup> Dr. Öğretim Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi, salih.bardakci@gop.edu.tr

### Kitaba İlişkin İzlenimler

“*Dijital Yaşamda Çocuk*” Prof. Dr. H. Ferhan Odabaşı editörlüğünde 11’i Türkiye’den 12’si farklı ülkelerden toplam 23 yazarın katkısıyla hazırlanmış ve 2017 yılında Pegem Akademi tarafından yayımlanmıştır.

Kitap iki açıdan oldukça özgündür. Öncelikle dijital yaşam içerisinde çocuğu ve çocukluğu yeni haklar, olanaklar, sakıncalar, sorumluluklar; ayrıca yeni öğrenme ve eğitim anlayışlarıyla oldukça bütüncül ve çok yönlü biçimde ele almaktadır. İkincisi, farklı kültürlerden pek çok araştırmacının katkı sağladığı bir Türkçe kitaptır. Bu noktada çeviri kitaplardan oldukça farklı özellikler taşımaktadır. Kitaptaki yazarlar ve bölümler editör tarafından, konuya ilişkinengin deneyiminden hareketle, titizlikle belirlenmiştir. Bazı bölümlerde farklı kültürlerden yazarlar tarafından başka dillerde kaleme alınan yazılar eğitim teknolojileri alanında çalışmakta olan ve bu dillere hâkim Türk bilim insanları tarafından yazarlarla eşgüdüm içerisinde Türkçeye çevrilmiştir. Bazı bölümlerde Türk bilim insanları çevirinin ötesinde ortak yazar olarak özgün katkı sağlamıştır. Bazı bölümler ise doğrudan Türk bilim insanları tarafından yazılmıştır. Bu açıdan, dijital dünya-çocuk ilişkisine, evrensel bilimsel bakıştan Türk bilimi insanı özeline kapsamlı ve derinlemesine bir açılım getirebilmektedir.

M. Prensky, bu kitap için kaleme aldığı sunuş bölümünde; çalışmanın öznesini “*Küresel Güçlü Çocuk*” olarak ortaya koymaktadır. Bu yeni rolü ise teknoloji sayesinde ortaya çıkan yeni ve güçlü insan tipi olarak betimlemektedir. Bu genç birey, hiç kimse tarafından yönlendirilmeye ihtiyaç duymaksızın çevresel sorun ve gereksinimlere yerel ve küresel anlamda odaklanıp çözümler geliştirebilmektedir. Bu bağlamda elbette, eğitim süreci ve öğretmenleri ile yeni ve son derece dinamik bir ilişki yapısı geliştirebilmektedir. Çalışma Prensky’nin aynı zamanda “*çözümcü*” olarak nitelediği küresel güçlü çocuk etrafında dokuz bölümden oluşmaktadır.

İlk beş bölüm çocuğun dijital dünyadaki yeni rollerini tartışmaktadır. Bu bağlamda birinci bölümde yeni neslin dijital yaşamla ilişkisi “*Çocuk ve Gençlerin Dijital Yaşamla Mücadeleleri*” başlığıyla ele alınmaktadır. N. Selwyn tarafından kaleme alınmış ve H. F. Odabaşı tarafından Türkçeleştirilmiştir. Bölüm oldukça ilginç, ancak son derece anlaşılır bir manifestoyla dijital yaşam olgusuna karşı çıkarak başlamaktadır. Bu bakışa göre, insanlığın bilişim teknolojileri ile ilişkide geldiği noktada “dijital yaşam” modası geçmiş bir kavramdır. Dijital kaynaklar artık yaşamın vazgeçilmez parçalarıdır. Sorun yeni teknolojileri bireylerin yararına nasıl en iyi biçimde sunacağımızdan öte, herkesin teknolojiyi kendi yaşamını iyileştirmek için etkin biçimde kullanmasını sağlayabilmektir. Birey teknoloji ile karar verebilmeli, kararlarını değerlendirebilmeli ve eyleme geçebilmelidir. Teknolojik determinizm etkilerinin hissedildiği bu bakışa göre, doğru kullanılabildiğinde teknoloji ideal yaşamın anahtarıdır. Bu ideal yaşam içerisinde birey teknoloji aracılığıyla sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda katılıma yönelmelidir. Doğru kullanımın iki temel gereği, teknolojik kaynaklara erişim ve dijital varlığı sağlıklı biçimde sürdürmektir. Selwyn bu noktada özellikle 2000’lerin ortalarından bu yana alanyazında tartışılmakta olan günümüz neslinin teknoloji kullanımına önceki nesillerden çok daha yatkın olduğu görüşüne şiddetle karşı çıkmaktadır. Bu karşı çıkışta temel savı ise bu bakışın bizi teknolojinin tüm gençleri homojen biçimde etkilediği gibi yanlış bir anlayışa götürüyor olmasıdır. Oysa teknoloji kullanım biçim ve yeterlikleri bilişsel, sosyal ve kültürel özelliklere göre farklılaşmaktadır. Teknoloji kullanımı bireyselden çok sosyokültürel bir olaydır ve bireyci bakışlarla açıklanamaz ya da değerlendirilemez. Selwyn bu bakışla teknolojinin çocuk üzerindeki etkilerine ilişkin genellemelere de karşı çıkmaktadır. Zira

teknoloji çocuk için ne salt yaratıcılığın ve yeni gelir kapılarının bir anahtarıdır ne de salt bir tehdit ve risk kapısıdır. Bu tür genellemeler yerine teknoloji kullanımını etkileyen endemik koşullara (sosyal, politik, ekonomik bağlam) odaklanmak gerekmektedir. Dolayısıyla erişimden ilgiye teknoloji kullanımı ile ilişkilendirilen çoğu kavram ve pratikte çocukların bu alanlardaki yetersizlikleri bireysel ya da sosyoekonomiğin ötesinde sosyokültürel bağlamda ele alınması gereken sorunlardır.

İkinci bölümde dijital çağda çocukları çevreleyen fırsatlar, tehditler ve bu bağlamda çocuk haklarında meydana gelen yeni açılımlar “*Çocuklar ve Gençler Çevrimiçi Yaşamaktadırlar: Hakların, Risklerin ve Sorumlulukların Yeniden Yapılandırılması*” adı altında tartışılmaktadır. S. Livingstone tarafından yazılmış, I. Kabakçı Yurdakul tarafından Türkçeleştirilmiştir. Livingstone son yirmi yıldır üzerinde ağırlıkla durduğumuz çocuk-dijital dünya ilişkisine yeni bir bakış getirmektedir. Buna göre, geleneksel fırsatları arttırırken riskleri azaltma anlayışı çocuğun internet kullanımının sınırlanmasıyla sonuçlanmaktadır. Oysa arzu edilen şey nitelikli ve güvenli kullanımın geliştirilmesidir. Bu noktada içerikle ilişkili olan fırsat ve tehdit gibi kavramların ötesinde evrensel bir çerçeveye sahip olan hak kavramı zemininde bir ortak anlayış geliştirilebilmeli, bu anlayış aynı zamanda kültürel ve coğrafi farklılıkları da kapsayabilmelidir. Livingstone’a göre böyle bir küresel anlayışı oluşturmak için bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) yoğunlukla kullanıldığı gelişmiş ülkelerde yürütülmüş araştırma sonuçları önemli ipuçları sağlayabilecektir. Bölümde, bu doğrultuda, “EU Kids Online Ağı” topluluğu tarafından 2010’lu yılların başından beri Avrupa genelinde yürütülen araştırma sonuçlarına yer verilmektedir. Bu araştırmalara göre, yıllar içerisinde çocuğun BİT varlığı, kendi kişisel alanında internete erişim durumu, internette karşılaştığı fırsat ve riskler hep birlikte artma eğilimindedir. Şu halde geldiğimiz noktada çocuk için çevrimiçi fırsat ve tehditlerin ne olduğu; fırsatları azaltmak için aile, okul, sanayi ya da hükümet bazında neler yapılabileceği daha ciddi biçimde düşünülmelidir. İnternet çocuğun yaşadığı sorunların ne kaynağı ne de çözümüdür. Dolayısıyla sınırlayıcı tedbirlerden ziyade geliştirici ve kültürel farklılıkları gözetken bakış açılarına ihtiyaç vardır. Bununla birlikte internet-çocuk ilişkisinde fırsat ve tehdidin sınırlarını tam olarak çizmek de çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Livingstone bu karmaşayı “riskli fırsatlar” olarak tanımlamakta ve tıpkı gerçek yaşamda olduğu gibi çevrimiçi yaşamda da risklerin her zaman başarısızlıkla sonuçlanmayacağı ve çocuğu birey olma yolunda geliştirebileceği üzerinde durmaktadır. Bilgi çağında pek çok yeniliği çocukları önemsemeyen salt yetişkin tüketiciyi düşünerek geliştirmek ve çocuklar için de “zaten onlar dijital yerli, çok çabuk uyum sağlarlar” demek kolaycı ve çocuğun gerçeğinden uzak bir bakıştır. Bu durum pratikte çocuk-internet ilişkisine sınırlama olarak yansımaktadır. Oysa interneti sınırlandırılmadan güvenle kullanabilmek çocuğun hakkıdır. Bu noktada çocuk haklarının çevrimiçi dünyaya erişimde “koruma, sağlama ve katılım” ilkeleri çevresinde geliştirilmesi gerekmektedir. Livingstone teknolojiyle yaşanmakta olan değişimi, çok doğru biçimde, bir sosyoteknik değişim biçiminde yorumlamaktadır. Burada değişen sahip olunan yeni teknolojiler ya da bunlara ilişkin yeterlikler değil yaşamın kendisidir. Bu açıdan; gerek risk ve fırsatlar gerekse bu yeni dünyadaki haklar aile, okul, akranlar, ulusal erişim düzenlemeleri, içerik izinleri, kültürel değerler ve eğitim sisteminin o kültürdeki rolü gibi çocuk-internet ilişkisini etkileyen pek çok değişken çerçevesinde yeniden düşünülmelidir.

Üçüncü bölüm, önceki bölümle oldukça uyumlu biçimde, “*Çocuklarda Çevrimiçi Paylaşım Kültürü Oluşturmak*” başlığı altında internet kullanımında güvenliğin temel bir etkeni olarak çevrimiçi sorumluluk kültürünün geliştirilmesini incelenmektedir. S. Balkam ve O. Dönmez tarafından kaleme alınmıştır. Burada asıl olarak, güvenli internet kullanımı konusunda

bireyden topluma yaygın ve paylaşılan bir kültür geliştirebilmek için bir model önerilmektedir. Okuyucuyu modele ikna etmek içinse son derece düşündürücü bir sorgulama yapılmaktadır. Temel soru şudur: “Daha güvenli bir internet ortamı yaratmak kimin sorumluluğundadır?” Zira bu noktada öteden beri hâkim olan sınırlama ve gözetim anlayışının mobil teknolojilerin yaygınlaşmasıyla büyük oranda çöktüğü açıktır. Bugün teknolojiyi sağlıklı kullanmanın en temel yolu doğru bir kullanım bilinci geliştirmektir. Yazarlar bu amaçla aile, BİT endüstrisi ve ulusal yetke birimlerini kapsayan kültür odaklı bir bilinç geliştirme modeli öne sürmektedir. Bu modelde ebeveynlerin görevi çocuk-teknoloji ilişkisine son derece açık biçimde; çocuğuyla iletişim kanallarını açık tutmak, yeni teknolojileri öğrenmek, güvenli internet hizmetleri ve filtrelerinden yararlanmak, internet kullanımına ilişkin kural ve yaptırımlar geliştirmek, çevrimiçi ortamda çocuğu ile arkadaş olmak, onu açık biçimde izlemek, onunla paylaşımında bulunmak ve teknoloji kullanımı konusunda iyi bir rol model olmaktır. Kısaca ailenin teknolojiyi yaşamın gündelik bir parçası haline getirmesi ve teknoloji-aile ilişkisini diğer yaşam bileşenleri gibi düzenlemesi önerilmektedir. BİT endüstrisine güvenli kullanım konusunu dikkate alma; bu doğrultuda ürün ve servisleri eylem araştırması ruhuyla ve hedef kitle odaklı biçimde geliştirme sorumluluğu yüklenmektedir. Ulusal yetke birimlerine ise güvenli internet kullanımına dönük çok paydaşlı bir ulusal çerçeve geliştirilmesi önerilmektedir. Ulusal çerçeve düzenlemelerin yanı sıra; içerikleri, çevrimiçi hizmetleri, eğitim süreçlerini, adil kullanım ilkelerini ve Ar-Ge faaliyetlerini kapsamalıdır. Balkam ve Dönmez son olarak eğitimde BİT entegrasyonu süreçlerinin de güvenli internet kullanımına yeterince önem vermediği üzerinde durmakta; bu durumun yaratabileceği tehlikelerden kaçınabilmek için öğretimsel BİT uygulamalarında “sürekli internete bağlıyken insan kalabilmek (insani değerleri koruyabilmek)” gibi bir felsefi bakışın temele alınmasına işaret etmektedir.

Dördüncü bölüm “Çocukların Korunma, Erişim ve Katılımlarının Dengelenmesi: Çocukların Dijital Çağda Haklarına İlişkin Görüşleri” başlığını taşımaktadır. A. Third, D. Bellerose, E. Keltie, K. Pihl, S. Cortesi, K. Pawelczyk tarafından yazılmış ve P. Dönmez tarafından Türkçeleştirilmiştir. Günümüz çocuğunun etrafını saran karmaşık erişim, katılım ve korunma dünyası içerisinde sahip olduğu haklara yine çocuğun düşünce ve taleplerinden yaklaşması açısından oldukça özgün olan bu bölümde; çocuk haklarının çerçevesini geliştirmek amacıyla dünya genelinde çocukların katılımıyla yürütülen “Dijital Dünyada Çocuk Hakları: Dünya Çocukları” projesinin sonuçları tartışılmaktadır. Bu sonuçlara göre çocukların dijital yaşamlarına ilişkin olarak üzerinde durduğu iki temel hak dijital medyaya erişim ve çevrimiçi olma hakkıdır. Erişim boyutunda dünya çocukları BİT kaynaklarına sosyoekonomik sınırlamaların ötesinde aile ve çevrenin güvensizliği gibi sosyokültürel etkenlerden de bağımsız biçimde erişmek istediklerini ifade etmektedir. Bu noktada önemli bir sorun dijital kaynak ve varlıklara erişimin dünya toplumları arasında eşit ya da adil paylaşımıdır. Önemli bir engel de özellikle gelişmekte olan ülkelerde çocukların kendi dillerinde yeterince çevrimiçi içeriğe erişemiyor olmasıdır. Çocukların erişim konusunda üzerinde durduğu önemli bir hak ihlali de akranlarından sosyal medya uygulamaları gibi dijital ortamları kullanma konusunda görebildikleri baskıdır. Sürekli çevrimiçi olma hakkı boyutunda da benzer biçimde risk ve güvenlik kaygılarının yarattığı sınırlamaların çevrimiçi dünya ile yeterince bütünleşmelerine engel olduğunu belirtmekte; bu noktada daha fazla “güvenilmek” istemektedirler.

Bu bölümde söz edilen proje bulguları çocuğun çevrimiçi olma hakkını doğru biçimde kullanabilmesi için üç tür okuryazarlığın geliştirilmesine işaret etmektedir: Bunlar teknoloji kullanımını tanımlayan teknik okuryazarlık, dijital dünyanın sunduğu fırsat ve riskleri değerlendirmeyi tanımlayan medya okuryazarlığı ve çevrimiçi ortamlardaki sosyokültürel

kalıpları anlamayı tanımlayan sosyal okuryazarlıktır. Çocuklar ayrıca çevrimiçi riskler ve güvenlik konusunda kendi fikir ve önerilerini yeterince ifade edememekten yakınmaktadır. Proje sonuçları çocukların mahremiyet, dijital ayak izi gibi konularda farkındalık, bilgi, beceri hatta öneri sahibi olabildiğini ortaya koymaktadır. Çocukların görüşü çevrimiçi dünyada kendilerinin de en az yetişkinler kadar var olduğudur. Ancak bu durum yetişkinler tarafından yeterince önemsenmemektedir. Bu noktada ortaya çıkan önemli bir çocuk hakkı da katılımdır. Çocuklar dijital yaşamın niteliğini geliştirmek için yetişkinlerle birlikte sorumluluk alma hakkına sahip olduklarını düşünmekte, daha açık biçimde bu hakkı talep etmektedir.

Beşinci bölüm siber zorbalığın geleneksel zorbalığın çevrimiçi formu mu, yoksa yeni bir davranış biçimini olduğunu tartışan “*Yeni Nesil Akran Zorbalığı: Siber Zorbalık*”tır. M. Campbell ve Y. Akbulut tarafından yazılmıştır. Öteden beri geleneksel zorbalıkla ilişkilendirilen siber zorbalığa getirilen bu diyalektik açılım siber zorbalığı/kurbanlığı kendi doğası içinde anlama noktasında son derece özgün ve yararlıdır. Bu açılım içerisinde öncelikle siber zorbalığın kültürel doğasına vurgu yapılmaktadır. Zira tüm sosyal olgularda olduğu gibi zorbalıkta da anlamlar ve kalıplar kültürden kültüre farklılaşmaktadır. Ardından siber zorbalık olgusu ölçümü, etkenleri, sonuçları gibi farklılıklarıyla ortaya koyulmaya çalışılmakta; son olarak birey-okul-toplum ekseninde bir engelleme ve müdahale yapısı önerilmektedir. Siber zorbalık araştırmalarındaki geleneksel bakış, bu durumu akran zorbalığı ve kavramlarıyla ilişkilendirmektedir. Hatta iki zorbalık türü arasındaki farklara odaklanan araştırmalar bile, siber zorbalığın geleneksel zorbalığın hangi özellikleri ile benzeştiği üzerine kurulmuştur. Oysa bu kavramın gerçek doğası ile anlaşılabilmesi için geleneksel zorbalığı merkeze alan bir analojinin ötesinde siber zorbalığın algılanışı, ortaya çıkışı, ölçümü ve değişimi gibi boyutlardaki farklılıklarının belirlenmesi gerekmektedir. Dijital çağın bu yeni sorununa geleneksel zorbalık temelinde yaklaşmak siber zorbalığın son derece kendine özgü gerçekleşme biçim ve sonuçlarını gözden kaçırmaya; dolayısıyla bu yeni olguyu tam olarak anlayamamaya neden olmaktadır. Bu bakışa göre, siber zorbalığa ilişkin ilk farklılık ölçümü noktasındadır. Siber zorbalığın tespitine ilişkin ortak kabuller geliştirilmiş değildir. Bu eğilim günümüzde farklı kültürlerde farklı soru ve araçlarla ölçülmekte ve farklı kestirim noktaları üzerinden değerlendirilmektedir. Bu durum karşılaştırmalı araştırmaları önemli biçimde zorlaştırmaktadır. İkinci farklılık etkilerine ilişkindir. Siber zorbalık belki hala geleneksel zorbalık kadar yaygın değildir, ancak bireydeki etkileri çok daha yıkıcı ve derin olabilmektedir. Bir farklılık da nedenleri noktasındadır. Siber zorbalık gerçekleştiği ortam, gerçekleştirilme güçlüğü ve biçimi gibi açılardan önemli biçimde farklılaşsa da ortaya çıkışı hala geleneksel zorbalığı açıklayan kuramsal modellerle incelenmektedir. Her ne kadar geleneksel ve siber zorbalıların bazı davranış tercihleri ortaklaşsa da bu durum her iki eğilimin de aynı nedenlerle ortaya çıktığı gibi bir kabulü doğuramaz. Bir diğer farklılaşma şahitlerin sergiledikleri davranışlardadır. Geleneksel zorbalığa şahit olan genç yetişkin daha çok bu durumu aile ya da yetkililere haber verme eğilimindeyken, siber zorbalığa şahit olan birey zorbaya karşı koyma, kurbanı yardımcı olma gibi davranışlar sergileyebilmektedir. Bir başka farklılık başa çıkma noktasındadır. Siber zorbalığa maruz kalan birey engelleme, silme, yanıt verme, ortamdaki kaçma, sosyal destek arayışı gibi başa çıkma yöntemleri geliştirmektedir. Tüm bu farklılıklar siber zorbalık olgusunu geleneksel zorbalıktan oldukça farklılaştırmaktadır. Campbell ve Akbulut bu doğurgulardan hareketle, siber zorbalıkla toplumsal manada başa çıkmak için Bronfenbrenner’in Ekolojik Sistemler Modeli bağlamında üç aşamalı bir süreç önermektedir. Burada toplumsal bazda medya desteği, sosyal kampanyalar ve hukuki düzenlemeler; eğitim sistemi bazında okul politikaları, öğretim programı ve öğretmen yetiştirme sürecinin siber

zorbalık ve mücadele biçimlerini kapsamaları; bireysel bazda ise suçlayıcı ve cezalandırıcıdan öte bilinçlendirici yaklaşımlar söz konusudur.

Kitabın son dört bölümü dijital dünya ve yeni öğrenme olanaklarına odaklanmaktadır. Bu doğrultuda altıncı bölümde öğretimin tasarımı ve planlanması sürecine herkes için erişilebilir, kullanılabilir ve yarar sağlayabilir tasarım ürünleri ortaya koymak üzere “*Evrensel Tasarım*” yaklaşımı temelinde özgün bir bakış getirilmektedir. “*Öğrenme İçin Evrensel Tasarım ve Engelli Öğrenenler İçin Teknoloji Entegrasyonu*” adıyla C. Anderson ve A. A. Kurt tarafından kaleme alınmıştır. Bu bölümde ayrıca özel öğrenme gereksinimlerine de yine oldukça özgün biçimde bireysel farklılık olarak yaklaşılmaktadır. Her ne kadar bireyselleştirilmiş ya da kişiselleştirilmiş öğretim uygulamalarının pek çok nitelikli örneği geliştirilmiş olsa da, günümüz eğitim anlayışı içerisinde genel manada bireysel farklılıkların yeterince dikkate alındığından söz edilemez. Oysa bu açıdan bütün çocuklar eşsizdir. Zira farklılıklarımız kalıtsal özelliklerimizin yanında, fiziksel ve sosyokültürel çevremizin de bir sonucudur. Bu durumda tüm bu farklılıklara hitap edebilecek; her öğrenci için uygun ortam, yöntem ve materyaller nasıl geliştirilebilecektir? Bu bölüm temelde bu karmaşayı sorgulamakta ve çözüm üretmeye yönelmektedir. Anderson ve Kurt’a göre evrensel tasarım anlayışı öğretim süreçlerine uygulanınca işitme, görme, iletişim ve eyleme geçme gibi özelliklerimizdeki farklılıklar tasarım bileşeni olarak öne çıkmaktadır. Bu noktada BİT oldukça etkin çözümler sunabilmektedir. Bununla birlikte, tasarımdaki bu dönüşüm teknolojiye bakış ve yeterlikleri birbirinden oldukça farklı olan öğretmen, öğrenci ve ebeveynlerin ortaklığını önemli bir gereklilik haline getirmektedir.

Kökleri mimari alanına uzanan evrensel tasarım anlayışı, bir hak ya da olanaktan toplumdaki tüm bireylerin bireysel farklılık ya da yetersizliklerinden bağımsız biçimde eşit olarak yararlanabilmesine odaklanmaktadır. Dolayısıyla farklılıkları ve çözümleri geniş biçimde kapsamaktadır. Öğretim süreçlerine uyarlandığında, herkes için kullanılabilir bir tasarımın temel özellikleri erişim ve kullanımda eşitlik, esneklik, basitlik, sezgisellik ve ergonomiklik; bilginin herkes için algılanabilirliği, ayrıca farklı mekân ve kullanım biçimlerine uyumluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, geliştirme sürecinde çok çeşitli ortam ve araçlarla öğrencilere çoklu öğrenme olanakları sağlamayı; çoklu etkileşim ve yansıtma fırsatlarından, ayrıca ilgi ve güdülenmeyi arttırıcı çok çeşitli bileşenlerden yararlanmayı önermektedir. Bu bakış “*Evrensel Öğrenme Modeli*” biçiminde kavramsallaştırılmaktadır. Temel argümanı bireysel, ekonomik, sosyal ve kültürel farklılıklardan bağımsız olarak öğrenmenin tüm öğrenciler için gerçekleşebilmesidir. Evrensel öğrenme modeli, öğrenmeyi bireyin bilgiyi nasıl algıladığı (ne öğrendiği), nasıl organize ettiği ve eyleme döktüğü (nasıl öğrendiği) ve öğrenme etkinliklerine nasıl katıldığı (niçin öğrendiği) gibi üç bileşenli bir yapıyla sorgulamaktadır. Bunlar ışığında erişimin, sunumun, katılımın, ayrıca ifade ve eylemin çoklu yollarını öğretim tasarımı sürecine dâhil etmeye yönelmektedir. Bu noktada zengin BİT kaynakları ve öğretmenlerin teknopedagojik yeterlikleri temel gereklilikler olarak öne çıkmaktadır. Bu yaklaşım bireysel engel ve yetersizlikleri de bireysel farklılıklara dönük çözüm üretme potası içerisinde öğretim tasarımı sürecinin doğal bir unsuru haline getirmektedir.

Yedinci bölüm dış dünyayı algılama ve anlamlandırmada temel bir beceri olarak görsel okuryazarlık üzerinde durmaktadır. Ö. Ö. Dursun ve S. D. Bedir Erişti tarafından “*Görsel Okuryazarlık ve Çocuk*” adıyla kaleme alınmıştır. Bölümde görsel okuryazarlık ve görsel iletişim arasındaki güçlü ilişkilere yoğunlaşmakta ayrıca görsel okuryazarlık ile eleştirel düşünme ve yaratıcılık becerileri arasında bağlantılar kurulmaktadır. Görsel okuryazarlık, eylem ve imgeler yoluyla iletilen fikirlere ilişkin etkin anlam yaratma sürecidir. Görsel iletişimin oldukça yoğun



biçimde kullanıldığı günümüzde, bu beceri oldukça önemli biçimde öne çıkmaktadır. Görsel okuryazarlık anlama ve yapılandırmaya görsel iletişim ise görsel içeriklerle anlamlı iletişim yapıları kurmaya odaklanmaktadır. Teknoloji bugün çocuğu çok yönlü, çok kanallı ve oldukça karmaşık bir görsel algılama dünyasına sokmuştur. Bu durum görsel okuryazarlığı küçük yaşta verilmesi gereken bir eğitim süreci haline getirmektedir. Görsel okuryazarlık becerisi görsele ilişkin algılayış ve anlamların ötesinde farkındalık, katılım, yanıtlar arama, değişkenler yaratma gibi yetiler de geliştirmektedir. Zira günümüz görsel dünyası, çocuğu heyecanlandırabilmekte, hayal gücünü açığa çıkarabilmekte, böylece derin, yenilikçi ve özgün anlam geliştirme sürecini destekleyebilmektedir. Bu noktada temel bir sorun görsel okuryazarlık eğitiminin içeriğidir. Bir görsel okuryazarlık eğitimi çocuğun çevresindeki, özellikle de dijital dünyadaki, sonsuz görsel imge içerisinde sağlıklı anlamlar geliştirebilmesi için yaratıcılık ve eleştirel düşünme becerilerini de içermeli ve örgün eğitimin sınıf/okul gibi bileşenlerinin ötesine aile ve çevreye uzanmalıdır. Elbette teknoloji ile bu kadar yakın ilişki içerisindeki bir becerinin gelişim sürecinde göz önünde bulundurulması gereken iki temel öğrenme alanı da güvenlik ve etik olmalıdır.

Sekizinci bölüm K. Demir ve Y. L. Şahin tarafından yazılan “Çocuklar ve Dijital Oyunlar”dır. Demir ve Şahin burada oyunu organizmanın yaşamının erken dönemlerinden başlayarak tanıma ve beceri geliştirme gibi amaçlarla çevresiyle gerçekleştirdiği etkileşim süreci olarak ele almaktadır. Bu noktada oyun oynamak 1950’li yıllardan beri çocuklar için temel bir hak olarak tanımlanmaktadır. 1960’lı ve 1970’li yıllardan itibaren ise dijital oyunlarla karşılaşmaktadır. Bölümde sınıflaması oldukça güç olan dijital oyunlar 12 farklı kategoride ele alınmaktadır. Bunlar: macera, aksiyon, dövüş, bilmece, zekâ, simülasyon, yarış, rol yapma, strateji ve ritim oyunları ile mantıksal ve devisa çok oyunculu oyunlardır. Bölümde ayrıca dijital oyun-çocuk gelişimi ilişkisi de tartışılmaktadır. 20. yüzyılın ilk dönemlerinden beri ele alınan çocuk-oyun ilişkisinde geleneksel bakış yaş ve gelişimle birlikte belli küçük alıştırmalardan, taklide ve mantıksal oyunlara uzanan sınıflamalar önermektedir. Bununla birlikte dijital dünyada bu tür sınıflamaların sınırları çok değişmektedir. Çocuk bugün erken yaşlarda oldukça karmaşık ve çeşitli oyun biçimleri ile karşılaşmakta ve bunlara uyum sağlayabilmektedir. Bu durum bir yandan çeşitli düşünme ve karar verme becerilerini geliştirirken; bir yandan da dolaylı da olsa bir içeriğe ilişkin öğrenmeyi sağlamaktadır. Bu noktada çocuğun doğru oyun içeriğiyle etkileşmesi yeni bir ebeveyn ve eğitimci sorumluluğu olarak ön plana çıkmaktadır. Oyun en yalın anlamda bireye keşfetme, etkileşim, deneyim ve hatalardan ders alma olanağı sağlamakta; dijital oyun ise tüm bu olanakları gerçek yaşamın fiziksel risklerinden arınık biçimde sunabilmektedir. Dijital ortamda oyun oynarken çocuk dünyayı başka bir biçimde deneyimleyebilmekte, akran grupları ile ortaklaşa biçimde çalışabilmekte, sorun çözebilmekte; yanı sıra sosyal adalete ilişkin hassasiyetler geliştirebilmektedir. Dahası dijital dünyanın karmaşık, çok durumlu, çok görev ve rollü doğası içinde bu beceriler çok yönlü ve durumsal bir bakışla kazanılabilmektedir. Dijital oyunlar ayrıca görsel, işitsel ve bedensel gibi farklı öğrenme biçimlerine sahip bireylere de hitap edebilmekte; hatta özel öğrenim gereksinimine sahip öğrenciler için çözümler sunabilmektedir. Demir ve Şahin’e göre, günümüzde kullanıcı sayısı milyonları bulan ve özellikle çocuk ve gençlerden büyük ilgi gören dijital oyunların eğitsel potansiyeli fark edilmeli, içerik noktasında ebeveyn ve eğitimci desteği ile bunlardan yararlanılmalıdır. Elbette bu noktada önemli bir gereklilik de öğretmen ve ebeveynlerin dijital oyun okuryazarlığıdır.

Dokuzuncu bölüm “Çocukların Dünyalarını Geliştirme Eğitimi Yoluyla 21. Yüzyıl Çocuklarının Gücünü Ortaya Koymak” başlığıyla M. Prensky tarafından kaleme alınmış ve E. B.

Kuzu Demir tarafından Türkçeleştirilmiştir. Bölüm oldukça özgün bir bakışla yeni dünyada günümüz eğitim sistemini sorgulamakta ve yeni bir eğitim anlayışı ortaya koymaktadır. Bu anlayışa göre var olan eğitim sistemleri yeni çağın gereklerini karşılayamamaktadır. Ancak bu noktada sorun teknolojiden yeterince faydalanılmaması, bilgi çağının becerileri üzerinde yeterince durulmaması ya da eşit erişim ve gelişim olanakları sağlanamaması değildir. Zira tüm bu olanaklar tam anlamıyla sağlanmış olsa bile eğitimin temelindeki bakış açımız değişmiş değildir. Asıl sorun da budur. Eğitim bugüne değin “önce öğren, sonra başar” mantığıyla çocuk ve genci bir süreklilik içerisinde geliştirmeye odaklanmış, eğitilen bireylerin günün birinde dünyayı daha iyi hale getireceğini varsayımıştır. Ancak dijital çağda bu bakış çocukların yaşadığı dünyayı daha iyi hale getirmeye çalışması ve bu süreçte daha iyi birey olması gibi eyleme dönük bir biçimde değişmelidir. Geleneksel anlayış günümüzde iki açıdan geçerliliğini yitirmiştir. Birincisi, günümüz çocuğu ve genci bugün teknoloji sayesinde dünyanın daha iyi bir yer olmasına katkı sağlayabilir. Bir diğer ifade ile değer yaratabilir. Onları dışarıda bırakmak gelişim potansiyelimizin oldukça önemli bir bölümünü kullanmamak demektir. İkincisi genç nesli gelişim sürecinin dışında tutmak yaratıcılık ve yenilikçilikten önemli ölçüde bir kayıp anlamına gelecektir.

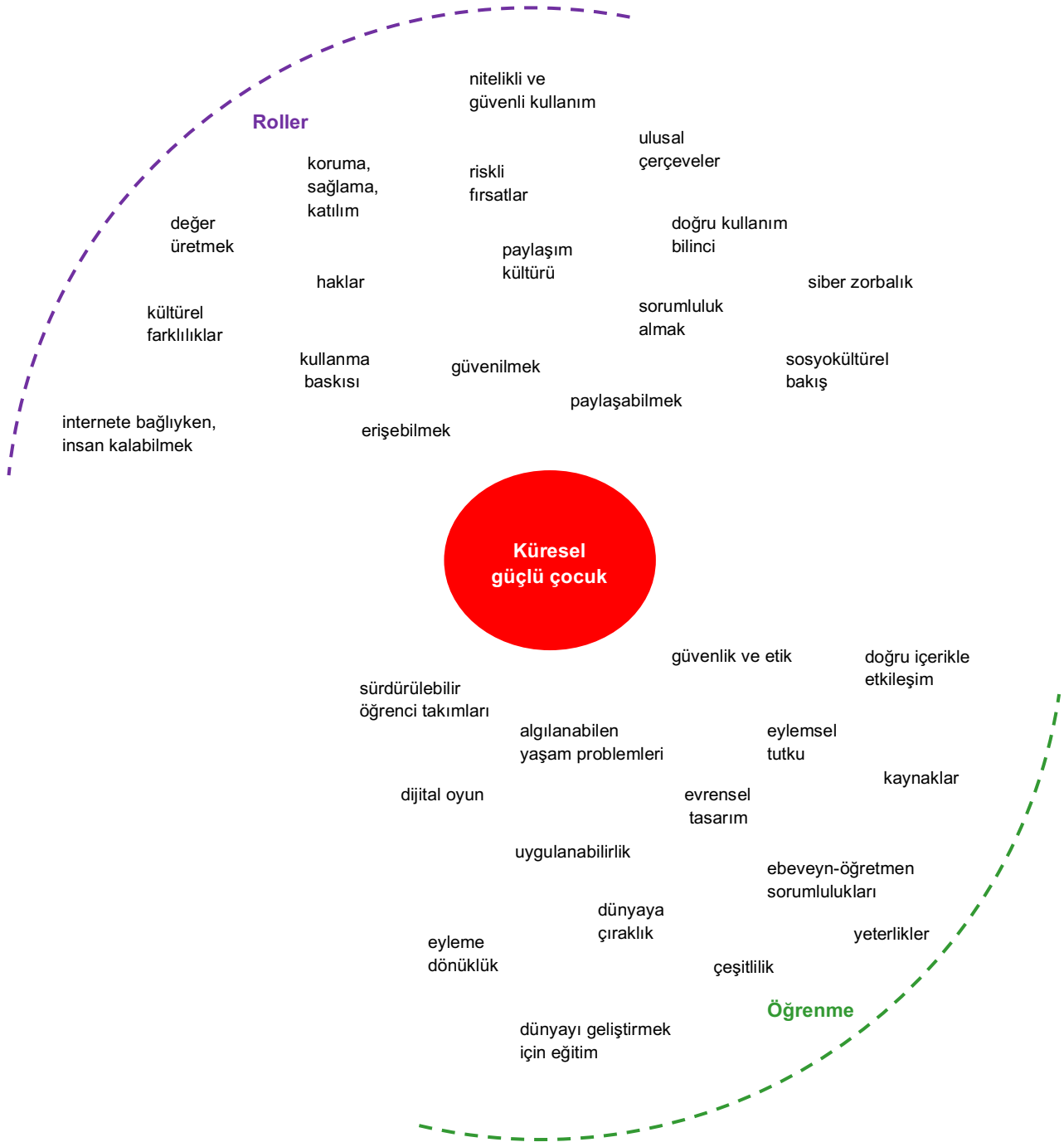
İnsanlık tarihinde öteden beri iki büyük eğitim geleneği sürmektedir. Bunlar düşünce yoluyla gelişime odaklanan akademik gelenek ve usta-çırak ilişkisinden yararlanan erişim geleneğidir. Günümüzde erişim geleneği eğitim sistemleri içerisinde yer bulamamakta bu da gerçek yaşamın iş yapma biçimlerinin özümsememesi gibi önemli bir sorun yaratmaktadır. Gelecek dünya için bu iki geleneğin bir araya gelmesi ve genç bireyin öğrenirken aynı zamanda etkin değer yaratabilmesi şarttır. Dolayısıyla akademik başarı, gerçek dünya, okul, yaşam ve meslek arasındaki ilişkiler yeniden kurulmalıdır. Prensky bu noktada yeni bir eğitim paradigması önermektedir. Mevcut hâkim paradigma çocuğu erken yaşlarda içerikle buluşturmakta ve temel becerilerden entelektüel yetilere doğru bir gelişim beklemektedir. Bu anlayış eğitsel uygulamaları matematik, dil, fen ve sosyal bilimler becerilerini kapsayan dar bir alana sıkıştırmış durumdadır. Eğitimde reform çabaları da bu eğitim modelini yaygın ve eşit hale getirmeye yönelmektedir. Bunun yerine çocuk erken yaşlarda gerçek yaşam problemleri ile karşı karşıya getirilmelidir. Ancak bu problemler bizim tarafımızdan tasarlanan ya da kurgulanan problemlerden öte, çocuğun yerel ya da küresel ölçekte kendi başına algıladığı ve farkındalık geliştirdiği durumlar olmalıdır. Böylece çözüm üretme süreci hem bireysel bir keşfetme ve gelişme hem de değer üretme süreci olacaktır. “*Dünyayı Geliştirmek İçin Eğitim*” olarak adlandırılan bu yeni model esasında genç neslin bir gün dünyayı iyileştirmesini ummak yerine onlara ilham verip dünyayı daha iyi hale getirmelerine katkı sağlamaktan ibarettir. Dolayısıyla hırs yerine sürdürülebilir bir “*eylemsel tutku*”nun geliştirilmesi esastır. Bu noktada temel eğitim akademik ve erişim geleneklerini dünyayı geliştirme bakışında buluşturan bir “*dünyaya çıraklık*” dönemi olarak ele alınmalıdır. İçerik gerçek dünya projeleri, temel koşul uygulanabilirliktir. Esasen kitlesel ve tek tip olmasa da böyle bir eğilim de başlamıştır. Ancak, temel bir sorun her alanda ve öğretmen tarafından kılavuzlanabilir gerçek yaşam problemlerinin belirlenmesidir. Prensky bu soruna çözüm olarak sürdürülebilir öğrenci takımları oluşturulması üzerinde durmaktadır.

### Genel Değerlendirme

“*Dijital Yaşamda Çocuk*” kitabı bütüncül biçimde değerlendirildiğinde, üzerinde durulması gereken ilk özellik bakış açıları ve kavramlardaki yenilikçiliktir. Kitap çocuk-dijital dünya ilişkisinde gerek uygulama gerekse araştırmalarda dikkate aldığımız pek çok bakış açısı, yaklaşım, varsayım ve önlemleri deyim yerindeyse temellerinden sarsmakta; çocuğun yeni ve

güçlü rolünü “İyi de özgürce kullanmalarına izin verirken onları nasıl koruyacağız?” sorusuna bir hak, sorumluluk ve doğru kullanım kültürü ekseninde çözümler üreterek tanımlamaktadır. Teknoloji öteden beri doğuracağı zincirleme etkilerin önceden kestirilmesinin hayli zor olduğu bir enstrüman olagelmıştır. 16. Yüzyıldan, Thomas More tarafından öne sürülen ütopyalardan (Vural ve Bakır, 2007) beri bu etkiler analogi ve varsayımlarla kestirmeye çalışılmaktadır. Bu durum, bu kitapta da oldukça kesin biçimde saptandığı gibi, sosyal bilimlerin pek çok alanına ve eğitim bilimlerine ayakları aslında pek de yere basmayan ve dünyanın pek çok kültürü ve coğrafyasında toplumsal gereksinimlere çözüm üretemeyen 21. yüzyıl becerileri, bilgi çağı öğrencisinin ayırıcı özellikleri, x, y, z kuşağı, dijital yerli/göçmen gibi bir dizi kavramın popülist biçimde, kaynağı ve etkilerini pek de sorgulamadan dikkate alınması biçiminde yansımaktadır. Kitap aslında hepsi birer varsayım olan bu kabulleri öyle çok fazla kuramsal ya da felsefi dayanağa gitmek zorunda kalmadan oldukça basit bir yaklaşımla çürütmektedir: Bu kabuller bizi çözümler yerine yeni ve karmaşık sorunlara götürmektedir. O halde değişmelidir! Doğrusu, belki de zaman zaman kendimize bile ifade etmekten çekindiğimiz bu açık ve duru gerçeği, son on yıldır üzerinde çalışmakta olduğumuz bazı kabul ve varsayımları öne süren kalemlerden okumak oldukça etkileyici bir deneyimdir.

Kitabın yenilikçilik noktasındaki önemli bir getirisi, alanyazına kattığı pek çok yeni kavramdır. Şekil 1’de detaylı biçimde tanımlanmaya çalışılan bu kavram örüntüsü dijital dünyada çocuğa ve onun öğrenme sürecine bakışta, varsayımların ötesinde; gerçekler, gereklilikler, istekler ve çözümler barındırmaktadır. Bu doğrultuda oldukça ilgi çekici bir kavram yapılandırıcılığa ve temel bir doğurgusu olan gerçek yaşam olaylarını öğrenme ortamına taşımaya gerçekçi bir vurgu yapan riskli fırsatlardır. Bu kavram bize çocuğu sanal dünyanın risklerinden tamamen arındırdığımızda aslında ne çok öğrenme ve gelişim fırsatını göz ardı ettiğimizi hatırlatmaktadır. Bu bağlamda öğrenci merkezli öğrenme ortamlarında gerçekçiliğe gönderme yapan iki temel kavram da öğrenme sürecine konu olan problem durumlara ilişkin öğrenci farkındalığı ve uygulanabilirliktir. Bir diğer önemli kavram kural koyarken, kullanım düzeneklerini geliştirirken hep göz önünde bulundurulması gereken ve çocuğun dijital dünyadaki varlığını adil ve denk biçimde korumaya yönelik haklardır. İlginç bir diğer kavram, dijital dünyadaki yeni haklar ve olanaklar paradigmasının öğretim tasarımı süreçlerine yansması olan evrensel tasarım ilkeleridir. Bu doğrultuda dikkat çekici başka bir kavram, öğrenirken değer yaratmayı, üretirken gelişmeyi tanımlayan böylece öğrenmeyi dinamik bir katılım süreci haline getiren dünyaya çıraklık, bir diğeri ise yine aynı ekseninde ortaya atılan eyleme dönüklüktür.



**Şekil 1.** Kitabın yenilikçi kavram örüntüsü

Kitabın bir diğer temel özelliği, getirdiği yaklaşım ve önerilerde; doğru kullanıldığında teknolojinin insanı ideal ve doğru yaşama kavuşturacağına ilişkin olumlu determinist bir bakışı güçlü biçimde korumasıdır. Esasen bölümlerin içeriğinden çok seçimi ve sıralamasıyla ilgili olan bu durum editörün kurgulama sürecinin, başka deyişle bakış açısının, bir yansımasıdır. Ancak bu kurgu içerisinde salt olumlu beklentilere yönelmenin ötesinde teknolojinin doğurduğu tehdit ve risklere ilişkin önemli bir bakış, bir “teknogerçekçilik” (Kabakçı ve Odabaşı, 2004) de

oldukça yoğun biçimde hissedilmektedir. Badham (1985)'ın günümüzde yaşanan sosyoteknik değişime 80'li yıllarda getirdiği felsefi açılımda da üzerinde durduğu gibi; teknoloji bugün yaşamımızı ona nasıl baktığımız ya da değerlendirdiğimizden bağımsız olarak etkilemektedir. Toplumların, onların organik bileşenleri olan sosyal sistemlerin ve elbette bu yapının oldukça önemli bir ortağı olan eğitim sisteminin teknoloji ve yarattığı dönüşümün dışında kalması, beğenelim ya da beğenmeyelim, söz konusu değildir. Sorun teknolojiyi kullanmak ya da kullanmamaktan öte; doğru kullanarak daha nitelikli bir geleceğe erişebilmektir. Bu noktada en temel çözüm, dönüşümün tüm insan unsurlarını yeni yaşam ve çalışma biçimlerine sonuçlara ilişkin olumlu (umutlu) ancak gerçekçi bir bakışla yönlendirebilmektir. Prof. Dr. Odabaşı, bu anlayışla ve son derece zeki biçimde örülmüş bir kurguyla, kitabın geniş hedef kitlesi içerisinde yer alan pek çok farklı yaş, eğitim düzeyi ve meslekten okuyucuyu çocuk-dijital dünya ilişkisini korkmadan, cesurca; bununla birlikte gerçekçi ve güvenli biçimde düzenlemeye teşvik etmektedir.

“*Dijital Yaşamda Çocuk*”, çocuk-yeni teknoloji ilişkisinde dönüşümün merkezine teknoloji ve getirdiği yeniliklerin ötesinde; bireysel, sosyal, kültürel ve coğrafi farklılıklarıyla çocuğu yerleştirmektedir. Bu bakış uygulama ve araştırmalarda da teknolojiyle gelen yeni olanaklardan daha çok, bu dönüşüm içerisinde çocuğun yaşadığı değişimi dikkate almayı ön plana çıkarmaktadır. Kitapta bu değişim çocuğun rollerinden öğrenme süreçlerine geniş biçimde ele alınmaktadır. Bununla birlikte, bakış açısı bu biçimde değiştiğinde günümüzün eğitimde yenileşme ve dönüşüm çabalarının da yeniden sorgulanması gerekmektedir. Bu noktada bir devam çalışması olarak; küresel güçlü çocuk ekseninde eğitimde BİT entegrasyonu sürecinin de yeniden düşünülmesi oldukça yararlı olabilecektir.

### Kaynakça

- Badham, R. J. (1986). Technology and public choice: Strategies for technological control and the selection of technologies. *Prometheus*, 4(2), 288-305.
- Kabakçı, I., ve Odabaşı, H. F. (2004). Teknolojiyi kullanmak ve teknogerçekçi olabilmek. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 19-28.
- Odabaşı, H. F. (Ed.) (2017). *Dijital dünyada çocuk*. Ankara: Pegem Akademi.
- Vural, Z. B. A., ve Bakır, U. (2007). Distopyan perspektiften bilgi iletişim teknolojileri ve insanlığın geleceği. *Selçuk İletişim*, 5(1), 5-21.